

Stichten in de ouderwetse betekenis van het woord

Recensie

– Johan de Niet –

Transparant 19.4 (december 2008) 34

n.a.v. M.A. van den Berg, *Vrienden van Calvijn. Een amicale biografie* (Utrecht: De Banier, 2006), 246 blz., €24,50.

In 2007 werd het *Gereformeerd Weekblad* opgeheven. Vlak daarvoor verscheen nog een bundeling van een reeks artikelen van de hervormde predikant M.A. van den Berg, die in het *Gereformeerd Weekblad* waren verschenen. Ieder artikel bevat een korte levenschrijving van één van Calvijns vrienden. In totaal zijn het 23 portretten, in het boek voorafgegaan door een korte inleiding.

De reeks begint met Calvijns jeugdvriend Claude d'Hangest en sluit af met Calvijns erfgenaam Theodore de Beze (oftewel Theodorus Beza). In totaal gaat het om 19 mannen, twee vrouwen (Renée de France en Idelette van Buren) en twee gezinnen (de heer en vrouw De Palais en het gezin Budé). Al met al is het een brede en weloverwogen selectie. De aard van het boek brengt met zich mee dat het geen doorlopend verhaal is. Doordat de volgorde waarin de vrienden verschijnen, is bepaald door de momenten waarin ze in het leven van Calvijn figureerden, ontstaat toch een enigszins coherent geheel. Deze opzet bevestigt de woorden van de auteur in de inleiding, dat het zijn bedoeling is door zijn vrienden licht te werpen op Calvijn. De ondertitel is terecht 'een amicale biografie', geen 'amicale biografieën'. De schijnwerper ligt vooral op dat deel van hun leven dat de vrienden deelden met Calvijn.

We moeten in dit boek niet zoeken wat het niet pretendeert. Het is geen wetenschappelijke studie en de auteur claimt niet nieuw licht op Calvijn te werpen. In de inleiding hoeven we dan ook niet een vraagstelling te zoeken, noch een wetenschappelijke problematisering of historisering van de begrippen 'vriendschap' of 'biografie'. Het is een reeks portretten, geen wetenschappelijke biografie of prosopografie. Daarmee wil ik niet zeggen, dat het boek niet wetenschappelijk verantwoord is, integendeel. Zoals uit het notenapparaat blijkt, heeft de auteur zich terdege verdiept in de bestaande literatuur en gebruik gemaakt van bronnenuitgaven.

Ongetwijfeld zal een Calvijn-kenner hier en daar inhoudelijke correcties kunnen aanbrengen. Zelf betwijfel ik of, zoals de auteur op pagina 15 stelt, de kleine Calvijn de tonsuur heeft ontvangen toen zijn vader zorgde dat hij de opbrengsten van een kapelaansplaats kreeg. Het lijkt me dat hier het onderscheid tussen het officium (de taak) en beneficium (de toelage) uit het oog verloren wordt. In het geheel van het boek is dat echter een detail.

Wat wil de auteur met dit boek bereiken? Gezien de oorspronkelijke doelgroep (de lezers van het *Gereformeerd Weekblad*) kunnen we er gevoeglijk van uitgaan dat Van den Berg zich richt tot Nederlandse gelovigen uit de 21e eeuw, die zich verbonden weten met het gereformeerd erfgoed. Wat wil de auteur aan hen overdragen? Of, met andere woorden: wat is de bedoeling van deze vorm van kerkgeschiedenis?

Mijn mening is dat de auteur met dit boek wil stichten in de ouderwetse betekenis van het woord. In Calvijns leven wordt de werking van het ware zaligmakende geloof zichtbaar. Een voorbeeld: op pagina 198 introduceert de auteur Caracciolo als nieuwe vriend van Calvijn

en hij vervolgt ‘dat als het erop aankwam niet de persoonlijke gevoelens van sympathie de vriendschappen van Calvijn hebben bepaald, maar ten diepste de eenheid in een gemeenschappelijk, dierbaar geloof.’ En over Beza (op pagina 249): ‘Beza heeft met zegen in Lausanne mogen werken.’ Het zijn twee volstrekt willekeurig gekozen voorbeelden die gemakkelijk met nog tal van anderen kunnen worden uitgebreid. Calvijn en vooral Calvijns geloof worden de lezers als voorbeeldig voorgehouden. Volgens mij is het methodologisch kader waarin van Van den Berg gebruik van Calvijn kunnen gebruiken heiligheid, in de niet-canonieke betekenis van het woord. In Willem Frijhoffs definitie gaat het daarbij om de erkenning door een groep van de bijzondere geestelijke voorbeeldigheid van een persoon.

Volgens mij ligt de overtuiging van de voorbeeldigheid van Calvijn en zijn vroomheid aan het boek ten grondslag. In een recente bundel onder redactie van Joris van Eijnatten, Fred van Lieburg en Hans de Waardt (*Heiligen of helden. Opstellen voor Willem Frijhoff*, Amsterdam 2007) is gesuggereerd het analytisch kader dat Frijhoff gebruikt te verbreden met het begrip held. Opvallend genoeg past het begrip heilige beter bij het beeld van Calvijn in dit boek dan held. Dit in tegenstelling tot veel oudere, veelal (synodaal) gereformeerde lectuur, waarin niet zozeer de vroomheid, als wel de dadendrang van Calvijn centraal stonden.

De stichtende vorm van kerkgeschiedenis kan bogen op oude papieren. Laat het daarom duidelijk zijn dat mijn categorisering absoluut niet denigrerend is bedoeld. Als historicus die zich bezighoudt met herinneringscultuur intrigeert het me wel hoe de epische verdichting van de gereformeerde Reformatie rond Calvijn zich ook in de 21^e eeuw voortzet. Het Calvijnjaar 2009 zal, gezien alle voorbereidingen, grootser worden gevierd dan enig jubileumjaar rond de reformator ooit. Het ziet er dan ook niet uit dat Calvijn spoedig van zijn eenzame hoogte in het collectieve geheugen van de gereformeerden zal verdwijnen.